

Spedizione in abbon. postale
Poština plaćana v gotovini

Čista Skopje - Mavrovi Hanovi, čeprav trenutno ena najboljših cest v ljudski republiki Makedoniji, je zelo jamasta in neprimerna za avtomobilski promet, kakor so tudi vse ceste v tej nekdanji zapostavljeni deželi. Tu se lahko vidijo vse značilnosti teh cest. Dovolj je široka in na njej ni skoro nobenih sledov koles. Opazilo se na njej male udrtine, jamica pri Jamici, sledovi stoterih osličkov, ki prenašajo po njej tovore. Ves promet do hribovskih vasi se vrši tu s tovari. Na osli nosi kmet svoje prideleke v zadruge, prav tako pa na njem prinaša iz mesta vse, kar potrebuje za življenje. Na oslih potujejo nadalje tudi ljudje. Tovor se naloži zelo enostavno. Osel ima na hrbtu navadno leženo sedlo tako imenovani samar, polovico tovora se naloži na eno, polovico pa na drugo stran in tako nosi osel potrpežljivo in vztrajno vse, kar mu naložijo.

Naš avtobus se je dvigal iz Skopske ravnine preko Suhodoline, ki veže Skopsko kotlino s Tetovsko. Prišli smo v široko in izredno dolgo Tetovsko kotlinu, ki je na zapadni strani ograjena z visoko steno Šar planine. Odprli se nam je lep razgled, eden najlepših na vsem makedonskem jugu. V ravnini nizu se vrstijo nad ravnino skaloviti beli vrhovi Šar planine. Skoro vsi glavni vrhovi so enako visoki in dosega višino 2.500 m, prehodi med njimi pa so le neznatni. Pokrajina napravi na človeka mračen vtis. Ta veličastna planina je pustila v narodnem spominu ogromno sledov in vila s Šar planine more pregledati vso pokrajino na daleč in široko. Na Šar planini so lepi smučarski predeli in Skopjanec grade žičnico na njo, ki bo služila za prevoz športnikov in tudi druge potrebe.

Ob tej cesti vozi iz Skopja v Ohrid tudi ožkotirna železnica širine 60 cm, ki so jo v prvi svetovni vojni zgradili Nemci, da so po njej zalagali svoje, avstrijske in bolgarske čete na fronti pri Ohridskem jezeru. Po prvi svetovni vojni so to železnico popravili kot zasilno progo, dokler se ne izgradi normalnotirna. Takoj po osvoboditvi so močno prišli za delo in delovne brigade na mnogih sektorjih z delom odlično napredujejo. Gradi se železnica na odseku pri Ohridu, Kičevu, Gostivaru, Tetovu in od Skopja. Izgradili se bodo tuneli, ki bodo skrajšali železniško Skopje-Ohrid za več kot polovico. Sedanja železnica se mora namreč večkrat prebijati po neskončnih ovinkih čez planine navkreber in potem zopet navzdol. Zračna razdalja med Gostivarom in Kičevom je 31 km, železniška proga je pa dolga 103 km, kar se bo s tunelom skrajšala na svojo pravo razdaljo. Takih primerov je še več. Naš avtobus se je dvigal

Mavrovski hidrokombinat

Gorsko dolino reke Radike in Mavrovsko polje bodo spremeni-

nili v jezero, ki bo dajalo vodno silo hidrocentrali

MAKEDONIJA

NAJVEČJE DELO PETLETKE

SKOPLJE

počasi iz Tetovske kotline in smo prišli v Šarplaninskem pogorju na višino okrog 2.000 m, ko se je pred nami odprlo prostrano Mavrovo polje, od vseh strani obdano od visokih planin. Na polju so se pasle velike črede ovac. Mavrovsko polje v glavnem služi za pašnike in za pridelovanje sena.

«To polje bomo spremeniili v veliko jezero», nam pojasnjuje inženir Garevski, eden voditeljev pri izgradnji velike hidrocentrale Mavrovo.

Pridne roke naših mladincev in drugih delavcev bodo napravile na odprti strani polja ogromen jez, in potem bodo s kanali in sifoni obrnili tek planinskih potokov in rečic, ki bodo spremeniile vse polje v veliko jezero, ki bo po obsegu večje kot je Blejsko jezero. To novo jezero bo služilo kot zbiralnik (rezervoar), iz katerega bo padala voda in gonila močne turbine Mavrovskega kombinata.

Pot, po katerem se zdaj vozi-mo, bo pod vodo, in se sedaj gradi nova cesta, in mala vas Mavrovi Hanovi bodo v bodoče ležali na sami obali novega jezera.

Škozi Mavrovsko sotesko divje šumi Mavrovska reka, da se potem izliva v Radiko, in Radika teče v Crni Drim, ki teče skozi Albanijo in se izliva v Jadransko morje. Onstran te slikovite gorske doline Radike se dviguje dolgo pogorje, ki doseže z goro Korab 2.764 m in je po višini prvo za Triglavom v vsej Jugoslaviji. Koliko tisoč let se izliva v to reko v Jadransko morje, toda sedaj bodo vodo iz teh rek odvedli v jezero, ki se bo odtekalo v Vardar in po njem v Egejsko morje pri Solunu.

Namesto v Jadransko morje bodo obrnili tek reke v drugo morje, kar se zdi na prvi pogled zelo fantastično in nedosegljivo. Ko vam pa povem o podvigih prve minerske in 194-te beogradske študentske šestkrat udarne brigade in ko zveste, da je v Mavrovu bilo do sedaj proglašeno 2.700 udarnikov in ko spoznate Kiro Sifonskega, šefa III. odseka, vam postane jasno, da na Mavrovem ni zapreke, ki bi je ne mogli premagati.

Zivljenjepisa Kira Sifonskega, imenovanega Sifonski po velikem sifonu, s pomočjo katerega bodo z enega hriba vodo prenesli na drugega, je istoveten z življenjepisi večine prvoboriteljev za petletko.

V mladih letih je kot reven delavec služil v Beogradu in zivotalil. Čeprav malo hrom se je udeležil narodno-osvobodilne borbe in po osvoboditvi delal pri obnovi makedonskih vasi. S svojo podjetnostjo in prirodno nadarjenostjo se je povzpela na delu in kmalu je bil postavljen za voditelja gradilišča. In izkazal se je vrednega zaupane mu službe. Odsek, ki ga vodi Sifonski, ima že tri mesece prehodno zastavico. Kiro Sifonski je lik jugoslovanskega delovnega človeka; čeprav brez strokovnih šol, vendar pa z mnogo volje in truda gradi socializem.

Za letos so delovne mladinske brigade končale svoje delo dne 7. novembra in ob tej priložnosti priredili v Mavrovih Hanih veliko proslavo in miting. Vas vas in gradilišče je bilo slavnostno okrašeno z zelenjem, zastavami in slikami voditeljev mladstva. Na slovesnost so prišli visoki zastopniki iz makedonske vla-

nje, ali bo sploh potrebna podzemeljska železnica, o kateri se je svoj čas že mnogo govorilo v središča mesta, vse to že danes govori, da podzemeljske železnice sploh ne bodo gradili.

KAKŠNA BO SOCIALISTIČNA

Glavno mesto češkoslovaške republike je tipičen primer, kako kaotično in nesistematično je gradil kapitalistični red preteklosti. V dobi kapitalizma ni bilo mogoče planirati krasno in zdravo mesto, ker so branili egoistični lastniki velikih parcel. Šele sedaj je nastopilo razdobje, v katerem se bo lahko planiral zdrav razvoj mesta, šele ljudska demokracija pot v socializem je odprla pot razvoja krasne in zdrave Prage. Danes je še Praga nezdruženo mesto, s slabimi prometnimi razmerami in različnimi drugimi pomanjkljivostmi. Na željo vlade je komisija za planiranje Prage in bližnje okolice izdelala podroben načrt, ki v načelu daje odgovor, kakšna bo Praga v bodočnosti. Ta načrt je komisija že predložila predsedniku republike Klementu Gottwaldu in predsedniku vlade Antoninu Zapotockemu. V teh dneh je bila konferenca češkoslovaških novinarjev s predsednikom komisije za planiranje Prage in okolice poslancem Ad. Rošlapilom, na kateri je široki krog javnosti prvič izvedel za podroben načrt o bodoči izgradnji glavnega mesta republike.

Praga ima danes 930.000 prebivalcev. Prvo načelo novega načrta je, omejiti novo rast mesta tako, da bi v nobenem primeru Praga ne imela več kot 1 milijon prebivalcev. To je pravilna meja, kajti čim večje je mesto, tem dražja je njegova uprava in tem bolj omejuje državno gospodarstvo. Ze danes ima Praga skoraj dvanajstino vseh prebivalcev republike. Drugo načelo je, da bo Praga tudi v bodočnosti grajena kot industrijsko in ne kot upravno mesto. To pomeni, da bo v Prago prihajal element delavstva, med tem ko bo mnogo uradov preseljeno v mesta okoliških ljudskih odborov. V Pragi ne bodo ostale vse visoke šole, znanstveni, raziskovalni in kulturni instituti in različne druge institucije, ki bodo preseljene v manjša podeželska mesta. Ta preselitev bo obogatila podeželske oblasti in povzročila enakomerno kulturno ravnanje vseh prebivalstva republike. Načrt tudi predvideva, da bo Praga, ki ima danes vse negativne strani nesistematične kapitalisti-

ne izgradnje, mnogo boljše, zdravje in razglednejše mesto. To seveda ne bo lahko, kajti milijonsko mesto se stoji in živi. Lahko se pa to doseže na ta način, da bodo najširše množice glavnega mesta spontano prispevale pri ureditvi glavnih točk načrta izgradnje. Predvsem je nujno potrebno odstraniti pregrado naseljenosti nekaterih mestnih četrti. V tem pogledu ima svetovni rekord predmestje Žižkov, v katerem stanuje 1.000 prebivalcev na površini 1 ha. S tem je pa v logični zvezi nizka stanovanjska in higienična raven tega predmestja.

Tudi v drugem praskem predmestju Nusle, kamor prihaja malo sonca, ni položaj prav nič boljši. Med zanimivimi točkami načrta je odstranitev periferije v pravem pomenu besede. Praga bodočnosti ne bo imela središča in ne periferije. Med njima ne bo več razlike. Praga bo razdeljena na stanovanjske okraje po 5.000 do 10.000 prebivalcev, ki bodo imeli vse, kar rabijo v svojem okraju, tako da bodo odpadla nepotrebna pota v središče mesta. Tak okraj — mestce za seboj — bo imel svoje šole, kulturno središče, zdravniške in socialne institucije in decentralizirane urade. Povsem razumljivo je, da je z novo organizacijo praska življenja ozko povezana nova rešitev prometnih vprašanj. Glavno prometno sredstvo bodoče Prage bo mestna električna železnica, ki bo vezala Prago z okolico do razdalje 40 kilometrov. Vsi dosedanja notranji praški kolodvorji z edino izjemo Wilsonovega, ki bo postal središče prometa brzovalakov, bodo ali ukinjeni ali pa spremenjeni v postaje električne železnice. Izredno temeljita omejitev bo nastala zlasti v tovarnem prometu, ki bo služil izključno samo potrebam Prage. To pomeni, da bo v Prago prišlo samo ono blago, ki je namenjeno za potrošnjo prebivalstva in potrebe industrijskih podjetij, odpadel bo pa ves tranzitni promet in ukinjena bodo nepotrebna skladišča in pretovaršnica. S tem bodo ukinjeni mnogi praški kolodvorji z izjemo žižkovskega, v katerem bo osredotočen ves tovarni promet za glavno me-

sto republike. Na temelju izkušenj, pridobljenih s kombinacijo električne železnice, razširjenega avtobusnega prometa in boljše izbire dosedanjih prometnih sredstev, bo komisija za planiranje Prage in okolice rešila vpraša-

javnosti in za katere so strokovnjaki že delali podrobne načrte. Nova organizacija razdelitev Prage na manjše stanovanjske okraje, decentralizacija uradov, preselitev nekaterih kulturnih ustanov v podeželska mesta in odstranitev

Ogromna naloga, pred katero stoji glavno mesto češkoslovaške republike, je bodoča funkcija reprezentativnega, političnega in kulturnega središča ljudske demokracije. Po načrtu komisije za planiranje bo Praga postala idealno središče velikopotezno zasnovanih kongresov in mitingov, mesto, ki bo lahko množično sprejelo udeležence različnih zletov, kongresov in mednarodnih konferenc ter sestankov. Prvi pogoj za izpolnitev te naloge je izgradnja Trga graditeljev (nastali Budovateli), ki bo na površini 8 ha, lahko sprejel do pol milijona ljudi. Bodoči trg graditeljev bo množično zbirališče in priča velikih manifestacij češkoslovaškega delovnega ljudstva.

Uresničenje vseh teh načrtov je pa seveda vprašanje daljšega časa, vsekakor nekaj petletik; toda čim večje in iniciativnejše bo sodelovanje javnosti pri izpolnjevanju posameznih nalog načrta, tem prej se bo komisiji posrečilo to, kar je glavni cilj vsega načrta: zgraditi Prago, ki bo krasno in vzorno socialistično glavno mesto češkoslovaške republike.

OB PROSLAVI 30-LETNICE ČEŠKOSLOVARSKE REPUBLIKE V PRAGI JE NASTOPILA TUDI MORAVSKA FOLKLORNA SKUPINA, KI JO VIDIMO NA SLIKI.

Vsak partizan, bodisi da je bil v vojski ali v zaledju, je ves čas osvobodilne borbe doživljal mnogo izrednih in za navadnega mirnodopskega človeka prav nedoumljivih stvari. Dogodki med vojno so se nizali bolj hitro kot na filmskem platnu. Ljudje so v posameznih krajih naše zemlje videli in čutili, da narodna vstaja raste, da se osvobodilni pokret vedno bolj širi in krepi. In vendar se je po I. in II. zasedanju AVNOJ-a prišli v naših ljudeh kristalizirati jasna in popolna slika o veličini osvobodilnega gibanja narodov Jugoslavije, o moči, ki vedno bolj raste.

Po 18 mesecih težkih in krvavih borb, potem ko so naše edine dobile značaj dobro organizirane vojske z veliko udarno silo, je bil osvobojen znaten del naše domovine.

PRVO ZASEDANJE

V jeseni 1942 je bil osvobojen tudi Bihac. To staro bosansko mestce, ki leži ob reki Uni, je nosilo ob prvem zasedanju AVNOJ-a slednje ogorčene borbe. Z rafali okrnjeni zidovi, ruševine in jame, ki so jih izkopale granate, so govorile o krvavem odporu ustašev.

Teh novembrskih dni je mestce nenadoma oživel. Tako je

prav za prav bilo vsako mesto, ki so mu partizani prinesli svobodo. Prebivalstvo in okoliški kmetje so pripovedovali o pokolih, ki so jih izvršili ustaši nad srbskim narodom. Iz kule, (trdnjave, ki je služila kot zapor), in ostalih zaporov so se vrnile preostale žive priče najbolj strahovnih zločinov ustaških krvokolov.

Nekaj dni pred zasedanjem so prišli z vseh strani, poleg delegatov iz vse države, prihajali v mesto tudi kmetje v svojih pisanih nošah. Veseli zaradi priborjene svobode so peli in rajali.

Ljudstvo se je zbiralo pred položajem ženskega samostana, v katerem je bilo zasedanje. Čakalo je pozno v noč, da bi pozdravilo najdražje voditelje, tiste, ki niso stedihi svojih sil, da prinese narodu svobodo.

Dvorana je bila v kratkem času okusno urejena, okrašena z narodnimi bosanskimi preprogami, slikami in gesli.

Zaradi ofenzive niso mogli priti delegati iz Slovenije in Makedonije. Od 74 svetnikov iz vse države, jih je bilo prisotnih 54.

ČRTICE S I. IN II. ZASEDANJA AVNOJ-a

daj je vse tisto, kar je bilo nekoč tako težko in neizvedljivo, bilo majhno in tej lepo urejeni dvorani v sru Bosanske krajine. To zasedanje je senčilo vse do sedanjega dogodka in kronološko tjejenje z velikim uspehom, s formiranjem prvega resničnega narodnega voditeljskega političnega organa, AVNOJ-a je imel takrat poleg vrhovnega štaba narodno-osvobodilne vojske in partizanskih odredov nalogo, da organizira, zbira in povede narod v bodoče borbe.

Govoril je Tito. Tako kot zna samo on govoriti, iskreno, ljudsko in neposredno. V njegovih besedah je zvenelo vse tisto, kar je njemu tako svojstveno: globoko razumevanje ljudi in dogodkov.

«Na naš Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije pa da teško breme, toda velika odgovornost. Mi tako rekoč nič nimamo. Imamo samo orožje, ki smo si ga osvojili s krvjo naših najboljših borcev. Naša zemlja je razrušena, naš narod trpi strahovite muke, lačen, gol in bese prepuščen četniškemu, ustaškemu in okupatorskemu zverinskemu terorju. Mi pa imamo eno: ne-

omahljivo silo in vero trpečega naroda, da bo zmaga njegova. Imamo visoko moralno, ne samo v naši vojski, temveč v vsem ljudstvu, moralo, ki je navdušila ves svet. Pogledite tiste požgane vasi! Kljub temu v zimi, na deskah ali pod milim nebom, v gozdu poleg ognja kmetje in kmetice ne preklinjajo svoje usode, temveč pravijo: «Mili bratje, borite se, a mi bomo dali naš poslednji grizljaj, da boste premagali našega skupnega sovražnika!» To je morala, ki se težko in malokdaj najde, to je ponos narodov Jugoslavije.

Besede tov. Tita so dale dogodka še bolj slovesen in prepričljiv značaj.

Vsi so bili vznemirjeni. Borbeno besede izrečene na zasedanju, so dale ne samo prisotnim, temveč vsemu narodu moč za nadaljnje napore. To so bili nepozabni zgodovinski časi, ki so jih vsi prisotni doživljali z nekim posebnim zanosom, polni nove svežine in neomahljive vere v končno zmago.

Poleg Tita so govorili na zasedanju še Čana Babović in delegati iz vse države. Govori so se menjavali v raznih narečjih: dal-

matinskem, bosanskem, črnogorskem, arabskem in vojvodinskem.

DRUGO ZASEDANJE

Leto dni je poteklo od prvega zasedanja AVNOJ-a v Bihacu. Borba je zavrela vedno večji razmah. Narodno-osvobodilna vojska je slavila zmage v Crni gori in Hercegovini. Zlomljena je bila četita in peta ofenziva. Vstaje se je razširila na vse kraje Hrvatske, zajela je Vojvodino in se vedno bolj prebujala v Srbiji. Železni obroč fašistične zvert je razpadal pod silnimi udarci z vseh strani.

Ogromni uspehi Rdeče armade po osvobojevanju Stalingrada in zmage zapadnih zaveznikov so privedle do kapitulacije Italije. Ugled Jugoslavije je rasel v tujini kot nikdar prej. Naša dežela je postala simbol borbe vseh zasuženih malih narodov, središče borbe narodov na Balkanu. Tako je bila, v kratkem povedano, situacija ob II. zasedanju AVNOJ-a.

Večji del Bosne je bil zopet osvobojen. Jajce je bilo zopet v rokah ljudstva.

Starodavno mestce z okopi stare trdnjave na jezeru in slapovi Plive, številnimi mlini na vodi, z veliko električno centralo in tovarnami je doživljalo svoje najbolj radostne in največje dni.

V teh dneh je življenje v Jajcu vrel. Gledališče narodne osvoboditve je prirejalo predstave. Zbirale so se razne diletantske skupine in tekmovalle med seboj. Dom kulturne se je v treh tednih dvignil iz ruševin. Tu so bila dvakrat tedensko predavanja. Radovan Zogović je v Jajcu ustvarjal svojo veliko pesem o Titu.

Ljudstvo iz bližnjih in daljnih krajev je vrel v Jajce. Prvič po letu 1941 so oživeli sejmi in trgi, stojnice in trgovine.

Konec novembra 1943 so bile v Jajcu poslednje priprave za veliki dan, ko se bo pričelo drugo zasedanje AVNOJ-a.

Jajce je bilo zatemnjeno. So-

vržnikova letala so često letela nad osvobojenim ozemljem ter sipala smrtonosni ogenj na nezavarovano prebivalstvo. Uporabljeno je bila tudi vojna zvižaka. Kazalo je, kot da zasedanja ne bo v Jajcu.

Po letu dni so se ponovno zbrali predstavniki vseh krajev naše dežele. Vsi so imeli za seboj težko pot preko sovraških ovir, prebijanje skozi zasede in dolge noči brez spanja. Toda tukaj, kjer so čakali, da bodo videli Tita, ni bilo več trudnosti, so bili zabrisani sledovi trpljenja v pričakovanju nekaj velikega, dragega in radostnega.

Zasedanje je bilo ponoči v Domu kulture. Dvorana je bila urejena okusno in lepo. Pred mizo delovnega predsedništva je bil postavljen kip glave maršala Tita, ki ga je v Jajcu izdelal kipar Avgustinc.

V teh dneh je padel voditelj naše mladine Ivo-Lola Ribar. Dr. Ivan Ribar je istega dne izvedel za smrt svojih dveh sinov Lole in Jurice. Ali vseeno je ta sivi prvoborilec pokazal, da je vreden oče junakov sinov in koliko je v njemu moči in ljubezni za vse ljudstvo. Govoril je umerjeno z glasom, polnim obvladane trpljenja. V dvorani ni bilo človeka, kateremu se ne bi v očeh zablistala solza.

Maršal Tito je s svojimi besedami še bolj vzbudil navdušenje delegatov. Ti ljudje so prinesli sem duha svojega kraja, misli svojega naroda in so bili pripravljeno, da bodo zopet odnesli besedo za besedo v svoj rojstni kraj, vse to, kar je bilo tukaj govorjenega, da bodo na ta način je bolj razplamteli v sliki ognji borbe.